

بالا و پایین‌های نقش شمامه

شمامه از جمله نقش‌های کلیدی سریال رحیل است که از همان ابتدا مخاطب را با خود همراه می‌کند. این کاراکتر به مرور و در فصل اول و دوم رحیل، به میان نقشش می‌خزد تا نقشی متفاوت را برای مخاطب خلق کند. ریحانه رضی، بازیگری است که نقش شمامه را بازی کرده‌است. او در گفت‌وگو با جام‌جم به کاراکتر شمامه اشاره کرده و این نکته را مطرح کرده بود که چقدر شخصیت شمامه از خودش دور است. رضی، بازیگر نقش شمامه در سریال رحیل پیش از این در سریال تب و تاب نقش متفاوتی بازی کرده بود. او حالا در قامت شمامه، یک نقش باویژگی‌های متفاوت از بازی قبلی‌اش را ارائه کرده‌است. او درخصوص نقش خود در رحیل به جام‌جم گفته بود: همیشه در انتخاب‌هایم نقشی را قبول می‌کنم که جای کار داشته باشد. این ناشی از عشق زیاد به کارم است. دوست دارم نقشی بازی کنم که متفاوت بوده یا ویژگی خاصی داشته باشد.

در مورد شمامه سریال رحیل هم همین‌طور بود. من وقتی فیلمنامه‌امی خوانم، متوجه می‌شوم کدام نقش برایم جای کار بیشتری دارد. شمامه، کاراکتری بود که می‌توانستم قدری با آن کلنجار بروم.

این بازیگر عنوان کرد: شمامه از شخصیت خودم خیلی دور بود، چون به شدت آدم درونگرایی هستم. گاهی دوستان در پشت صحنه می‌گفتند این نقش خیلی با تو متفاوت است و می‌پرسیدند آیا فردی مثل شمامه را دیده‌ام یا کسی مثل او را در اقوام داشته‌ام. به هر حال یکی از ارکان بازیگری در تمام جهان، دیدن و زیستن است. یکی از مهم‌ترین تمرین‌های بازیگری هم دیدن است، این‌که در جامعه همه را ببینی. شاید

در این سال‌ها با آدم‌های این چنینی روبه‌رو شده باشم و فراموش کرده‌ام. قطعاً همه اینها به دیدن و زیستن مربوط است. وقتی فیلمنامه را خواندم، کاراکتر شمامه برایم جذابیت زیادی داشت، کما این‌که خود تهیه‌کننده هم نظرش این بود که من این نقش را بازی کنم. در درخوانی‌ها هم برخی جزئیات را به کاراکتر اضافه کردم و در نهایت شمامه به شکل خودش درآمد. وی ادامه می‌دهد: شمامه از ابتدا پرنزگ بود اما در فصل دوم هم ادامه خواهد داشت و سمت‌وسویی متفاوت از او را خواهیم دید تا در نهایت به یک جمع‌بندی از وی برسیم. او در مسیر قصه از یک نقطه به نقطه دیگر که از نگاه خودش والا تر است، می‌رود تا اتفاقاتی را که می‌خواهد، رقم بزند و در نهایت هم کاراکتر دچار استحاله می‌شود.

نقدعلی:

تعزیه زنانه در اواخر

دوره ناصرالدین‌شاه و

به همت زنان آن دوران

توانست به یک کار

پیشرو تبدیل شود.

شخصیت قهرمان

رحیل هم می‌خواهد

دوباره این تعزیه زنانه

را از اندرونی به میان

مردم بکشاند

رحیل هم می‌خواهد دوباره این تعزیه زنانه را از اندرونی به میان مردم بکشاند. زنان در آن دوران حرکات نو و پیشرو زیاد داشتند؛ این مسأله از ادبیات تا تعزیه دیده می‌شود. انگار آنها نمی‌خواستند تنها تماشاگر باشند، تلاش می‌کردند خودشان در صحنه باشند. تعزیه زنانه را یکی از دختران ناصرالدین شاه کلید می‌زند و قهرمان سریال تلاش می‌کند این تعزیه زنانه را به میان مردم ببرد. تعزیه زنانه شکل نوینی از نمایش ایرانی بوده. ما پیش از این نمایش‌های شادی‌آور زنانه داشتیم و برخی نسخه‌های نمایش در قدیم، برای تعزیه زنانه نوشته شده بود. مها در سریال رحیل تصمیم دارد تعزیه زنانه راه بیندازد، صحاف باشی برای آنها نسخه تعزیه می‌نویسد و تمرین آنها را در طول کار می‌بینیم.

تحقیقاتی بسیار کار سختی است و این وسواس از طرف من و هم از طرف آقای عباسی‌زاده بوده؛ حتی روی پوسترهای تئاتر که روی دیوارها زده می‌شد، حساس بودم که اگر دوربین هم آنها را نمی‌گرفت، کلمات درست استفاده شود. به این نکات اجرایی بسیار توجه می‌کردیم. حتی آقای عباسی‌زاده، مشاور تاریخی را به صحنه می‌برد تا موارد مختلف را چک کند. سعی کردیم تحقیقات مان چندجانبه باشد.

نقدعلی ادامه داد: تلاش کردیم همه این موارد را به شکل نمایشی نشان دهیم. رمال‌های آن دوره خیلی تلاش می‌کردند نوع ادبیات گفتاری خاص خود را داشته باشند تا مردم را جذب کنند. حتی در پوشش و لباس و فضایی که کار می‌کردند هم این‌طور بود. شاید برخی‌شان حقیرانه زندگی می‌کردند اما به‌طور کلی تلاش می‌کردند متفاوت باشند. این را در شخصیت قصه رحیل که رمالی می‌کند هم نشان دادیم. هر کتابی را درباره آن زمان بخوانید، ممکن نیست که در مورد خرافه نگفته باشد. در یک شعر دیدم که نوشته بود واز دو چیز آن زمان ناله کرده که یکی دزدی و دیگری رمالی بوده، یعنی شرایط اجتماعی آن زمان را نشان می‌دهد که چقدر رواج داشته‌است. مثلاً چنار عباسعلی که یک درخت مقدس در کاخ گلستان بوده و مادر مجموعه رحیل به آن اشاره کردیم. با این حال، شاید کمتر جای آن بود که در سریال به همه این خرافه‌ها اشاره کنیم.

این نویسنده درباره پرداختن به تعزیه زنانه در این مجموعه گفته بود: تعزیه زنانه در اواخر دوره ناصرالدین شاه و به همت زنان آن دوران توانست به یک کار پیشرو تبدیل شود. شخصیت قهرمان

بازنویسی و روی متن‌ها کار می‌کنیم. درباره تحقیق پیش از نگارش باید بگویم زمانی که خواستیم این ایده را به قصه تبدیل کنیم، از تحقیقات قبلی خود استفاده کردم و برخی تجربیاتم در حوزه نمایش هم به کمک آمد اما وقتی کار به‌صورت جدی با آقای عباسی‌زاده شروع شد، تحقیقات مان را وسیع‌تر کردیم. خواندن کتاب‌های مهم آن دوره - از کتاب‌های حسین مکی درباره تاریخ آن زمان گرفته تا کتاب‌هایی مثل احزاب سیاسی ملک‌الشعراى بهار و رمان‌هایی همچون تهران مخوف مشفق کاظمی - بخشی از تحقیقات ما بود و در کنار آن تلاش کردیم هر سندی را بررسی کنیم. در واقع می‌خواستیم هر چیزی را که در مورد تاریخ می‌گوییم، با سند مطرح کنیم که زمان زیادی از ما می‌گرفت. در کنار آن، از مشاور تاریخی در کار استفاده کردیم که متن‌ها را می‌خواند و مواردی را که لازم بود، اضافه می‌کرد. به جز مسائل تاریخی، درباره عمان سامانی با او صحبت می‌کردیم. وقتی استفاده از اشعار عمان سامانی پیشنهاد شد، شناختی نداشتم؛ تحقیق کردیم و به مرور متوجه شدم این شاعر هم به عاشورا، نگاه عارفانه داشته‌است.

نقدعلی این‌طور بیان کرده بود: پژوهش کار به شکل جدی انجام شده‌است. در واقع درباره هر مبحثی که در سریال مطرح می‌کردیم، پژوهش صورت می‌گرفت؛ مثلاً صحاف‌خانه‌های آن زمان، کتابخانه سلطنتی آن دوران و ذخایر موجود در کاخ گلستان که قبل از مطرح شدن در سریال، درباره آن تحقیق می‌کردیم. به لحاظ زمانی حدود دو سال و نیم زمان برد، چون تحقیقات مان را شروع کردیم و بعد نگارش و تحقیق را در کنار هم ادامه دادیم. مسائل

حقوق آنها بی‌تفاوت بود؟ فکر می‌کنم این مقطع تاریخی و قصه‌پردازی آن، آموزه‌های خیلی خوبی دارد که به درد جامعه امروز می‌خورد. طراحی اولیه قصه با آقایان عباسی‌زاده و نقدعلی بوده، تحقیقات گسترده‌ای در این دوره و پیش از آن یعنی از ناصرالدین شاه تا به قدرت رسیدن پهلوی و انحلال قاجار صورت گرفته‌است. چند سال تحقیق کرده‌اند، طرح‌های مختلفی نوشته شده و قصه هم شکل‌های مختلفی پیدا کرده‌است. به صورت خاص حدود دو سال روی این فیلمنامه و نگارش آن کار شده‌است. این کارگردان درباره نقش اصلی این سریال هم عنوان کرده بود: مها، نماینده زن ایرانی است که کربلا را به نوعی درک کرده و درس آزادگی را از سرور شهیدان الگو می‌گیرد. انگار از یک مکتبی آمده که نمی‌تواند ظلم را تحمل کند و دنبال احقاق حقوقش است. همین هم او را با چالش‌هایی روبه‌رو می‌کند. از زمانی که مها وارد این دوره تاریخی می‌شود، رسالت خود می‌بیند یک تعزیه راه بیندازد.

تحقیق برای یک قصه تاریخی

فرهاد نقدعلی که پیش از این دستی در تولید کارهای نمایشی داشته، در سریال رحیل در قامت نویسنده حضور دارد. او درخصوص تحقیقاتی که پیش از نگارش فیلمنامه انجام شده، به جام‌جم گفته بود: هنوز هم در ارتباط مستقیم با عوامل هستم و بسیاری از سکانس‌ها را با همراهی عوامل،

زاویه دید

اندرونی پرماجرا

حوریه صادق حسینی

روزنامه‌نگار

سریال «رحیل» که این شب‌ها فصل دوم آن از شبکه سه سیما روی آنتن می‌رود، در چند وجه قصه‌ای را برای

مخاطبان خود به تصویر می‌کشد که می‌تواند برای سلیق مختلف تماشایی، سرگرم‌کننده و در عین حال همراه با دانستی‌های تازه از یک برهه تاریخی کشور باشد. سریال در اواخر دوره قاجار می‌گذرد و اما بیش از آن‌که نمایشگر رخداد‌های سیاسی باشد، سعی دارد به بافت اجتماعی و فرهنگی مردم در این دوره نزدیک شود و از این بستر برای مخاطبان‌ش نقل‌هایی را روایت کند. نقل‌هایی که در بخشی پیوندهایی با مذهب دارند و به ماجرای راه انداختن تعزیه زنانه در اندرونی می‌پردازند، بخش‌هایی هم روایت‌هایی دست اول

از گسترش خرافات میان مردم چه از جنس اشراف و چه در رسته مردم عادی در آن روزگار ارائه می‌دهد. از سوی دیگر سریال، بر حسی عاشقانه میان دو تن از شخصیت‌های اصلی نیز پیش می‌رود که از این منظر نیز می‌تواند بینندگان را نیز که دل در گرو تماشای قصه‌های عاشقانه دارند، به این سریال جذب کنند. وجه مثبت دیگر این قصه حضور چهره‌هایی است که اغلب از پس نقش‌هایشان برآمده‌اند. در این میان می‌توان به توانمندی ریحانه رضی، بازیگر نقش شمامه اشاره کرد که با کارهای پیشین او تفاوت دارد. اندیشه فولادوند، حمیدرضا آذرنگ، نسیم ادبی و... نیز از دیگر بازیگرانی هستند که دوشادوش هم نقش‌هایی متفاوت را در کارنامه هنری‌شان رقم زدند.

همان‌طور که گفته شد در این سریال روایت جریان‌ات عاطفی در اندرونی دربار و توجه به نقش زنان در جامعه که اتفاقاً کمتر به آن پرداخته شده، مورد توجه قرار گرفته‌است. آنچنان که قصه رحیل نشان می‌دهد زنان آن دوران حکم دست‌های پشت پرده را داشتند که قدرتمند بودند اما شاید کمتر نشانی از آنان در عرصه اجتماع یافت می‌شد. شخصیت‌ها در این سریال به دو دسته خیر و شر تقسیم می‌شوند که زنان نیز از این قاعده مستثنا نیستند. آنان گاهی مردان را می‌فریبند و گاهی آنها را در تصمیمات درستی که می‌گیرند دخیل می‌کنند.